

Σχολική μάθηση και ψυχοκινητικές δραστηριότητες

Το παρόν άρθρο εστιάζεται στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων δύο εμπειρικών ερευνών, οι οποίες διεξήχθησαν σε ελληνικά και γαλλικά νηπιαγωγεία, και στη μεταξύ τους συσχέτιση. Η πρώτη έρευνα πραγματοποιήθηκε στη Γαλλία επί τρία χρόνια και αποτελείτο από δύο φάσεις. Η δεύτερη έγινε στην Ελλάδα, όπου υλοποιήθηκε επί ένα χρόνο η πρώτη φάση με στόχο να συγκριθούν τα αποτελέσματα των δύο χωρών σχετικά με την επίδραση των δραστηριοτήτων σωματικής έκφρασης στη μαθησιακή διαδικασία του παιδιού.

Στην πρώτη ενότητα του άρθρου παρουσιάζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ξεκίνησε η έρευνα σε δύο ευρωπαϊκές χώρες. Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στα στοιχεία του σχεδίου έρευνας και στην περιγραφή της ερευνητικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε, ενώ η τρίτη στα αποτελέσματα των δύο χωρών και τη συγκριτική μελέτη τους. Στο τέλος, με αφορμή το σχολιασμό των ευρημάτων της έρευνας τονίζεται η αναγκαιότητα εφαρμογής στην προ-

σχολική ηλικία οργανωμένων δραστηριοτήτων που στηρίζονται στη σωματική έκφραση του νηπίου.

1. Εισαγωγή

Η εφαρμογή ψυχοκινητικών δραστηριοτήτων στην προσχολική αγωγή είναι αρκετά περιορισμένη, ενώ ο ρόλος που παίζει το σώμα του παιδιού στη διαδικασία μάθησης υποβαθμίζεται συνεχώς. Τα συμπεράσματα αυτά προέρχονται από μία προέρευνα ενός χρόνου που πραγματοποιήθηκε σε γαλλικά νηπιαγωγεία (Riga, 1991). Μέσα από συνεντεύξεις με νηπιαγωγούς και την καταγραφή των δραστηριοτήτων του ημερήσιου προγράμματος στο νηπιαγωγείο, προέκυψε ότι οι νηπιαγωγοί δεν έχουν σαφή γνώση της σπουδαιότητας των ψυχοκινητικών δραστηριοτήτων και τις παραμελούν συστηματικά. Οι βασικές αιτίες είναι το υπερφορτωμένο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, το οποίο επικεντρώνεται στην εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης από τα παιδιά, καθώς και η μη εξοικείωση των ίδιων των νηπια-

γωγών με τις ψυχοκινητικές δραστηριότητες¹.

Οργανώθηκαν, λοιπόν, δύο πειραματικές έρευνες σε ελληνικά και γαλλικά νηπιαγωγεία για να μελετηθεί η επίδραση ενός ετήσιου προγράμματος δραστηριοτήτων σωματικής έκφρασης στη σχολική μαθησιακή διαδικασία. Στόχος της μύησης των παιδιών στις δραστηριότητες της σωματικής έκφρασης ήταν η εξερεύνηση της κίνησης και κατ'επέκταση η γνωριμία των παιδιών με το σώμα τους.

Οι δραστηριότητες ήταν οργανωμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε να οδηγήσουν σιγά σιγά τα παιδιά να ανακαλύψουν τα διαφορετικά μέλη του σώματός τους, την κινητικότητά τους και τις αναλογίες τους, να συνειδητοποιήσουν το σώμα τους, να ελέγξουν καλύτερα την κίνησή τους και να απελευθερώσουν την έκφρασή τους (Bertrand & Dumont 1977, Bossu & Chalaguier, 1974). Οι κινητικές ικανότητες των παιδιών δεν αξιολογούνταν, ενώ οι δραστηριότητες που προτεινόταν δεν επιδεικνύονταν ποτέ από τη νηπιαγωγό. Με αυτόν τον τρόπο, από τη μία μεριά τα παιδιά δεν εκτελούσαν απλές μμητικές ασκήσεις, για να ασκήσουν τα χέρια και το σώμα τους (Fromont, 1978), ενώ από την άλλη δεν μεταφέρονταν διάφορες στερεο-

τυπες τεχνικές κινήσεων, αλλά παρέμεναν ελεύθερα να αναπτύξουν τις δυνατότητές τους και να βελτιώσουν τις ικανότητές τους.

2. Η επινόηση του σχεδίου έρευνας

2.1. Οι υποθέσεις της έρευνας

Οι δύο έρευνες που διεξήχθησαν στη Γαλλία αλλά και στην Ελλάδα, στηρίχθηκαν στην υπόθεση ότι η εφαρμογή της σωματικής έκφρασης στο νηπιαγωγείο συμβάλλει ενεργά στη μετέπειτα σχολική διαδικασία μάθησης του νηπίου και τη νοητική του εξέλιξη. Συντελεί στην ανάπτυξη ικανοτήτων που υποστηρίζουν τη σχολική μάθηση (Riga, 1995).

Οι δευτερεύουσες υποθέσεις ήταν:

1. η διδασκαλία της σωματικής έκφρασης μπορεί να βοηθήσει το παιδί στη δύσκολη μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Το δύσκολο αυτό πέρασμα αποτελεί μία από τις αιτίες των μετέπειτα σχολικών προβλημάτων (γνωστικές δυσκολίες, μαθησιακά προβλήματα, δυσκολίες προσαρμογής στο καινούργιο σχολικό περιβάλλον κ.ά.),
2. μια οργανωμένη μέθοδος διδασκαλίας της σωματικής έκφρασης στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενισχύσει τις δυνατότητες του νηπί-

1. Αντίστοιχες έρευνες πραγματοποιήθηκαν από φοιτητές του Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας του ΤΕΙ Αθήνας, σε παιδικούς σταθμούς του Λεκανοπεδίου Αττικής, από τον Οκτώβριο του 2002 έως και τον Ιανουάριο του 2003, στο πλαίσιο του μαθήματος «Μεθοδολογία έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής». Στόχος τους ήταν η ποσοτική και ποιοτική καταγραφή των ψυχοκινητικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στο ημερήσιο πρόγραμμα των παιδικών σταθμών. Τα αποτελέσματα των ερευνών επιβεβαιώνουν την έλλειψη εφαρμογής των παραπάνω δραστηριοτήτων προς χάριν των γνωστικών δραστηριοτήτων.

ου, ώστε να έχει μία καλύτερη απόδοση στο δημοτικό σχολείο. Η ενίσχυση συγκεκριμένων δεξιοτήτων² στο νηπιαγωγείο συμβάλει στην εμφάνιση γνωστικών δεξιοτήτων³ στο δημοτικό σχολείο μέσα από το μηχανισμό της μεταβίβασης της μάθησης.

2.2. Το δείγμα της έρευνας

Η πειραματική ομάδα της Γαλλίας επιλέχθηκε τυχαία από ένα δημόσιο νηπιαγωγείο στο κέντρο μιας πόλης. Επρόκειτο για μία τάξη παιδιών ηλικίας πέντε χρονών που προέρχονταν από οικογένειες, κυρίως, της μέσης αστικής τάξης. Η ομάδα ελέγχου επιλέχθηκε από το ίδιο νηπιαγωγείο, από τα παιδιά της διπλανής τάξης, της ίδιας ηλικίας και της ίδιας περιόδου κοινωνικής προέλευσης.

Η πειραματική ομάδα της Ελλάδας επιλέχθηκε, επίσης, τυχαία από ένα νηπιαγωγείο στο κέντρο της Αθήνας. Όμως, ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών ήταν κατά μισό χρόνο μικρότερος από τα παιδιά της Γαλλίας (4,5 χρονών). Το 70% των παιδιών αυτών προέρχονταν από οικογένειες μεταναστών και είχαν ιδιαίτερες δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα. Επί πλέον, πέντε παιδιά εμφάνιζαν δυσκολίες

στην προσαρμογή και ένα εκδήλωνε σύνδρομο αυτισμού. Την ελληνική ομάδα ελέγχου αποτέλεσαν πάλι τα παιδιά της διπλανής τάξης, της ίδιας ηλικίας, τα οποία όμως ήταν αμιγώς ελληνικής καταγωγής.

2.3. Περιγραφή της ερευνητικής διαδικασίας

α) Το πείραμα στη Γαλλία

Ως επιστημονική μέθοδο έρευνας χρησιμοποιήθηκε το πείραμα (Cohen & Manion, 2000, Campbell & Stanley, 1963) με στόχο να ελεγχθούν και να μετρηθούν οι συνθήκες που καθορίζουν την πορεία μάθησης των παιδιών. Ακολουθήθηκε ένα απλό σχήμα πειράματος (βλ. Πίνακας 1).

Η πειραματική ομάδα παρακολούθησε επί ένα χρόνο το πρόγραμμα δραστηριοτήτων σωματικής έκφρασης με συχνότητα τρεις φορές την εβδομάδα επί 45' περίπου λεπτά. Η ομάδα ελέγχου ακολούθησε κανονικά το αναλυτικό πρόγραμμα του γαλλικού νηπιαγωγείου. Η οργάνωση του μαθήματος στηρίχθηκε σε δύο αρχές:

1. στη διδασκαλία ενός μαθήματος που απευθύνεται στην ολότητα του μαθητή και προσπαθεί να απομακρυνθεί από τη μέχρι τώρα

Πίνακας 1
Το πειραματικό σχήμα

Ομάδες	Πριν το πείραμα	Εφαρμογή της Μεθόδου	Μετά το πείραμα
Πειραματική ομάδα	Μέτρηση των δεξιοτήτων α,β,γ...	Εφαρμογή των δραστηριοτήτων σωματικής έκφρασης	Μέτρηση επίδοσης στα γνωστικά αντικείμενα 1,2,3
Ομάδα ελέγχου	Μέτρηση των δεξιοτήτων α,β,γ...	-----	Μέτρηση επίδοσης στα γνωστικά αντικείμενα 1,2,3

δυϊστική αντίληψη της εκπαίδευσης, που άλλοτε βλέπει το μαθητή ως πνεύμα και άλλοτε ως σώμα

2. στη δραστηριοποίηση συγκεκριμένων ικανοτήτων και δεξιοτήτων απαραίτητες για την περαιτέρω, σχολική και μη, πορεία του παιδιού.

Έτσι, το πρόγραμμα σωματικής έκφρασης περιλάμβανε μία σειρά δραστηριοτήτων Salzer, 1981, Dennison, 1989, Delacroix et al., 1977) όπως:

- παιχνίδια γνωριμίας και επικοινωνίας
- γνωριμία των μελών του σώματος και συνειδητοποίηση του γνωστικού σχήματός του
- ασκήσεις ενεργητικής και παθητικής χαλάρωσης σε συνδυασμό με την αναπνοή
- αντίληψη και οργάνωση του χώρου και του χρόνου και προσανατολισμός στο χώρο
- ασκήσεις συντονισμού και διαχωρισμού κινήσεων
- αισθητηριακές δραστηριότητες
- γλωσσική και οπτική μνήμη

- ασκήσεις πλευρώσεως και αμφιπλευρικότητας
- ρυθμικές δραστηριότητες και μουσικά παιχνίδια
- δραστηριότητες αναπαράστασης και αντιπροσώπευσης
- παιχνίδια αυτοσχεδιασμού και φαντασίας

Στόχος των παραπάνω δραστηριοτήτων ήταν η εξερεύνηση της κίνησης από το παιδί μέσα από τη συνειδητοποίηση του σώματός του. Σε καμία περίπτωση δεν οδηγήθηκε το παιδί στην εκμάθηση συγκεκριμένων ασκήσεων, αλλά χρησιμοποιώντας την καθημερινή κινητικότητα του, οι νηπιαγωγοί προσπάθησαν να αναπτύξουν όλες τις σωματικές δυνατότητές του, προκειμένου να φτάσει στην ελεύθερη χρήση και στον απόλυτο έλεγχο των κινήσεών του.

β) Το πείραμα στην Ελλάδα

Το πείραμα εφαρμόστηκε στην Ελλάδα ακολουθώντας μία αντίστοιχη πορεία με αυτήν της Γαλλίας, γνωρίζοντας πολύ καλά ότι η εκπαί-

2. Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας της Γαλλίας, τα παιδιά εγκαταλείποντας το νηπιαγωγείο θα πρέπει να έχουν κατακτήσει συγκεκριμένες δεξιότητες σε εννέα τομείς: στο σώμα, στην αντίληψη, στο χώρο, στο χρόνο, στο παιχνίδι, στη φαντασία, στην αυτονομία, στην κοινωνική ζωή και στην επιθυμία για μάθηση (Circulaire no 90, B.O., 1990).

3. Οι γνωστικές δεξιότητες αφορούν στα αντικείμενα διδασκαλίας στο δημοτικό σχολείο, όπως ο προφορικός λόγος (όπου το παιδί θα πρέπει να ξέρει να εκφράζεται σωστά, να θυμάται μικρά κείμενα, να έχει καλή άρθρωση και προφορά των λέξεων κ.λπ.), η γραφή (όπου το παιδί θα πρέπει να μπορεί να αναπαράγει σωστά σχήματα, να αντιγράφει σωστά μικρές φράσεις, να έχει αντίληψη του χώρου ενός χαρτιού, να αναγνωρίζει στοιχεία του γραπτού λόγου κ.λπ.), τα μαθηματικά και άλλα γνωστικά αντικείμενα (Circulaire no 90, B.O., 1990).

δευτική πράξη αλλάζει κάθε στιγμή, σε κάθε τάξη, ανάλογα με το δυναμικό των παιδιών και την προσωπικότητα του παιδαγωγού. Το πείραμα στην Ελλάδα υλοποιήθηκε προκειμένου να διαπιστωθεί η εγκυρότητα ή μη των αποτελεσμάτων της εφαρμογής μιας τέτοιας μεθόδου σε διαφορετικό σχολικό περιβάλλον.

2.4. Αξιολόγηση των επιδόσεων των παιδιών

Στην αρχή και στο τέλος του σχολικού έτους και οι δύο ομάδες (πειραματική και ομάδα ελέγχου) υποβλήθηκαν σε συγκεκριμένες ασκήσεις, με τις οποίες συλλέχθηκαν δεδομένα για την απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων, όπως ο έλεγχος ρυθμού (Stambak, 1964), ο γραφισμός (Santucci, 1964), η άσκηση μικρής κινήσεων (Berges, 1978), ο γνωστικός έλεγχος του σχήματος του σώματος, ο προσανατολισμός και η αντίληψη του σώματος μέσα στο χώρο, η συνεργασία όρασης και αφής, οι αισθητηριακές ασκήσεις, η ικανότητα απομνημόνευσης, η κατασκευή και αφήγηση μιας ιστορίας από ένα οπτικό ερέθισμα και η φυσική δραστηριότητα.

Τα αποτελέσματα των ασκήσεων διασταυρώθηκαν και με άλλα μέσα συλλογής δεδομένων. Έτσι, μελετήθηκαν τα έργα των παιδιών (γραφισμός, ζωγραφίες κ.λπ.), αναλύθηκε το περιεχόμενο των συνεντεύξεων με τους νηπιαγωγούς των δύο ομάδων, καθώς και με τους γονείς των παιδιών της πειραματικής ομάδας. Κυρίως, όμως, η έρευνα στηρίχθηκε στις καθημερινές σημειώσεις των

νηπιαγωγών και στα σχόλια των ίδιων των παιδιών.

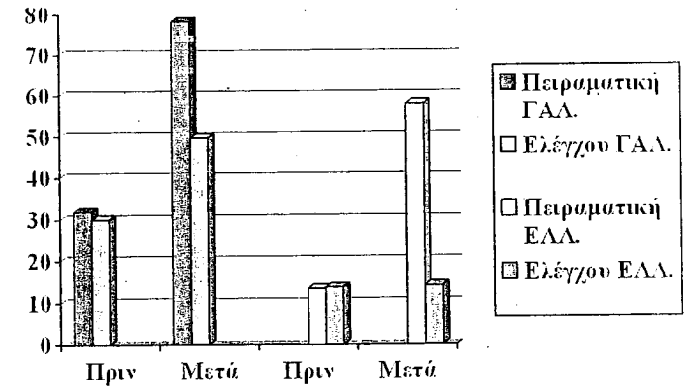
3. Τα αποτελέσματα της έρευνας

3.1. Τα αποτελέσματα στο νηπιαγωγείο

Όσον αφορά στα αποτελέσματα που συλλέχθηκαν από το γαλλικό νηπιαγωγείο, οι δύο ομάδες παιδιών (η πειραματική και η ομάδα ελέγχου) στην αρχή της χρονιάς, σύμφωνα με τις μετρήσεις, ξεκίνησαν από το ίδιο περίπου επίπεδο δεξιοτήτων (31,80% και 30,02% αντίστοιχα). Μετά από ένα χρόνο, στο τέλος της σχολικής χρονιάς, το 78,18% της πειραματικής ομάδας είχε κατακτήσει τις απαραίτητες δεξιότητες σε σχέση με την ομάδα ελέγχου που είχε κατακτήσει μόλις το 49,80%.

Τα αποτελέσματα στην ελληνική έρευνα ήταν ιδιαίτερα εντυπωσιακά και ξεπέρασαν τη δυνατότητα ερμηνείας τους, κυρίως όσον αφορά στην ομάδα ελέγχου. Η ομάδα αυτή ξεκίνησε με ένα ποσοστό 13,63% και παρέμεινε στο ίδιο ποσοστό στο τέλος της χρονιάς (14,01%). Η πειραματική ομάδα από το 13,32% πέρασε στο 57,92% απόκτησης των συγκεκριμένων δεξιοτήτων (βλ. Διάγραμμα 1).

Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν με τις υπόλοιπες ερευνητικές τεχνικές (συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια με τους γονείς και τους νηπιαγωγούς, προσωπικές σημειώσεις) αναφέρουμε τις ικανότητες που ανέπτυξαν τα παιδιά των δύο πειραματικών ομάδων. Οι νηπιαγωγοί και οι γονείς των παιδιών της πειραματικής ομάδας τόνισαν το γεγονός ότι έγιναν

Διάγραμμα 1

Συγκριτικά αποτελέσματα των δύο ερευνών, στη Γαλλία και την Ελλάδα

πολύ πιο αυτόνομα και απέκτησαν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να είναι πιο δύσκολος ο χειρισμός της ομάδας των παιδιών μέσα στην τάξη και οτιδήποτε προτεινόταν από τη νηπιαγωγό έπρεπε να συζητηθεί, να συμφωνηθεί και από τα ίδια τα παιδιά.

Η ελευθερία που τους δόθηκε κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων της σωματικής έκφρασης να επιλέξουν αν θα συμμετέχουν ή όχι στις ασκήσεις, η ενίσχυση της συνειδητοποίησης του εαυτού τους αλλά και η επεξήγηση των στόχων των δραστηριοτήτων είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά να αναπτύξουν μια κριτική σκέψη, να επιχειρηματολογούν για τις επιλογές τους και να αναλαμβάνουν την ευθύνη τους.

Η εργασία μέσα σε ομάδες, οι ρόλοι που υιοθετούσαν στις διάφορες δραστηριότητες αλλά και η ισότιμη αντιμετώπιση των παιδιών από τη νηπιαγωγό ενίσχυσε την κοινωνικό-

τητα τους και την ικανότητα προσαρμογής σε διάφορες καταστάσεις, δραστηριότητες και εργασίες μέσα στο σχολείο αλλά και στο σπίτι.

Οι υπεύθυνες νηπιαγωγοί (της γαλλικής και ελληνικής πειραματικής ομάδας) παρατήρησαν μία μεγάλη πρόοδο, κυρίως, σε ότι αφορούσε το γραφισμό των παιδιών σε σχέση με το γραφισμό παιδιών παρελθόντων ετών. Τα παιδιά χαρακτηρίζονταν έντονη προσωπικότητα, συνομιλούσαν και δημιουργούσαν εύκολα σχέσεις με το γύρω περιβάλλον τους. Στη μεταξύ τους συνομιλία υιοθετούσαν ήρεμο τόνο, επιχειρηματολογούσαν και παίρνανε το λόγο να εκφράσουν την προσωπική τους άποψη πολύ πιο εύκολα.

3.2. Τα αποτελέσματα στο δημοτικό σχολείο

Για τρία χρόνια συνεχίστηκε η παρακολούθηση των παιδιών της γαλλικής πειραματικής ομάδας στο δη-

Πίνακας 2

Αποτελέσματα σε τρία γνωστικά αντικείμενα στο δημοτικό σχολείο

Ομάδες στο δημοτικό σχολείο	Προφορική έκφραση	Ανάγνωση	Γραφή
Πειραματική ομάδα στην αρχή	37%	50%	50%
Ελέγχου ομάδα στην αρχή	35%	33%	42%
Πειραματική ομάδα στο τέλος	88%	75%	77%
Ελέγχου ομάδα στο τέλος	51%	67%	59%

μοτικό σχολείο (μέσω παρατήρησης, ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων με τους δασκάλους τους) και ελέγχθηκε η απόδοσή τους σε τρία γνωστικά αντικείμενα: προφορικό λόγο, γραπτό λόγο και ανάγνωση.

Η ομάδα ελέγχου, αυτήν τη φορά, συγκροτήθηκε από παιδιά επτά δημοτικών σχολείων της ίδιας ηλικίας με αυτά της πειραματικής ομάδας. Και οι δύο ομάδες υπεβλήθησαν σε εννέα δοκιμασίες (τρεις για κάθε γνωστικό αντικείμενο), στην αρχή και στο τέλος της σχολικής χρονιάς, οι οποίες αξιολογούσαν την απόδοσή τους στα τρία γνωστικά αντικείμενα. Οι δοκιμασίες αυτές αξιολογούσαν τις γνωστικές δεξιότητες που πρέπει να διαθέτουν οι μαθητές στο δημοτικό σχολείο σύμφωνα με την απόφαση του Υπουργείου Παιδείας της Γαλλίας (Ministère de l' Education Nationale, Cycles des apprentissages fondamentaux).

Τα αποτελέσματα των δοκιμασιών στην αρχή της χρονιάς ήταν 50% για την ομάδα ελέγχου και 65% για την πειραματική, ενώ στο τέλος της χρονιάς η ομάδα ελέγχου έφτασε στο 37% της απόκτησης των γνωστικών ικανοτήτων και η πειραματική

στο 62% (βλ. Πίνακας 2). Τα αποτελέσματα αυτά συγκρίθηκαν και με τις βαθμολογίες που έλαβαν τα παιδιά στον έλεγχο τους από τους δασκάλους τους.

Ένα χαρακτηριστικό των παιδιών της πειραματικής ομάδας ήταν ότι έφτασαν στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου χωρίς να ξέρουν να διαβάζουν και να γράφουν, όπως τα άλλα παιδιά. Το γεγονός αυτό ενόχλησε, στην αρχή, μερικούς δασκάλους, ενώ άλλοι υποστήριξαν ότι αυτά τα παιδιά είναι πιο δεκτικά στην εκπαίδευση και «ανοικτά» σε οποιαδήποτε διδασκαλία. Παρόλα αυτά τα παιδιά της πειραματικής ομάδας από την αρχή της χρονιάς έκαναν σημαντική βελτίωση με αποτέλεσμα να μάθουν πολύ γρήγορα ανάγνωση με άριστη άρθρωση των λέξεων και αρμονική γραφή χωρίς προβλήματα αναγραμματισμού. Χαρακτηρίστηκαν από καλή αίσθηση του χώρου και του χρόνου (στις γραπτές δοκιμασίες του δημοτικού σχολείου αλλά και σε άλλες δραστηριότητες, όπως ιστορία, γεωγραφία, ομαδικό παιχνίδι κ.λπ.).

Στην ανάγνωση, όλα τα παιδιά της πειραματικής ομάδας μπόρεσαν

πολύ εύκολα, από την αρχή της σχολικής χρονιάς, να αποκωδικοποιήσουν τα γράμματα και να αναγνωρίσουν τις λέξεις. Είχαν πολύ καλή οπτική μνήμη και τα λάθη τους στην ορθογραφία ήταν ελάχιστα.

Στον προφορικό λόγο, ζητούσαν εύκολα το λόγο από το δάσκαλό τους και όταν εκφράζονταν χρησιμοποιούσαν πλούσιο λεξιλόγιο. Η σκέψη τους ήταν σωστά δομημένη και διηγούνταν τα γεγονότα σε χρονολογική σειρά.

Τα πιο πολλά παιδιά της πειραματικής ομάδας είχαν πολύ καλούς βαθμούς στα μαθηματικά. Αισθάνονταν αρκετά άνετα με το σώμα τους και είχαν πολλούς φίλους. Μερικά από αυτά ήταν τα «δημοφιλή» παιδιά της τάξης τους (σύμφωνα με παρατήρηση που έκαναν οι δάσκαλοι στο παιχνίδι τους). Συμμετείχαν στις δραστηριότητες του σχολείου και ήταν αυτόνομα στην εργασία τους. Τρία παιδιά από αυτά εκδήλωσαν σημαδία άγχους λόγω της τελειότητας που τους διακατείχε (σύμφωνα με το δάσκαλο). Τέλος, αυτό που κυρίως επεσήμαναν όλοι οι δάσκαλοι ήταν η αυξημένη φαντασία αυτών των παιδιών και η εφευρετικότητά τους.

Το πείραμα στην Ελλάδα δεν συνεχίστηκε με την παρακολούθηση της πειραματικής ομάδας στο δημοτικό σχολείο γιατί ο στόχος του ήταν η σύγκριση δύο διαφορετικών σχολικών χώρων με την εφαρμογή της ίδιας παιδαγωγικής μεθόδου μόνο στο πλαίσιο του νηπιαγωγείου.

3.3. Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Η ερμηνεία των θετικών αποτελεσμάτων από τις δύο πειραματικές

ομάδες στο γνωστικό τομέα στηρίχθηκε στη θεωρία της «μεταβίβασης της μάθησης». Αυτή η θεωρία εξηγεί το μηχανισμό της μεταφοράς ήδη αποκτηθέντων δεξιοτήτων, μηχανισμών και γνώσεων σε καινούργιους τομείς (During, 1981). Θετική μεταφορά της μάθησης εμφανίζεται όταν υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ των στοιχείων (ή ολόκληρου του πλαισίου) που συνθέτουν μία ικανότητα και εξαρτάται από την ποιότητα και το είδος των προηγούμενων εμπειριών. Μελετώντας, λοιπόν, τα στοιχεία που συνθέτουν μία ικανότητα μπορούμε να διαλέξουμε τις μεθόδους και να οργανώσουμε έτσι τη διδασκαλία, ώστε να πετύχουμε θετική μεταφορά της μάθησης σε τομείς που μας ενδιαφέρουν.

Οι νηπιαγωγοί, και στις δύο χώρες, εφαρμόζοντας τις δραστηριότητες σωματικής έκφρασης προσπάθησαν να βελτιώσουν τις δεξιότητες των παιδιών και να αναπτύξουν τις ικανότητές τους. Με αυτόν τον τρόπο υπήρξε «μεταβίβαση μάθησης» από μία κινητική δεξιότητα σε μία γνωστική. Για παράδειγμα, η δραστηριότητα κατά την οποία το παιδί αναφέρει ονομαστικά τα μέλη του σώματός του, συντελεί στην οργάνωση συλλογισμών και εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του, στοιχεία χρήσιμα στον προφορικό λόγο (Bernard, 1976).

Κατά τη διάρκεια και των δύο πειραμάτων οι νηπιαγωγοί εξάσκησαν, επίσης, ικανότητες που ενισχύουν την ανάγνωση και τη γραφή, όπως την ταχύτητα εκτέλεσης μιας κίνησης, την αμφιπλευρικότητα (Le Boulch, 1984), τον έλεγχο και το συ-

ντονισμό λεπτών χειρισμών, τη σωστή αντίληψη του χώρου γραφής, την επανάληψη μιας κίνησης ή ενός σχήματος, το ρυθμό στη γραφή (Dida, 1975), την οπτική αντίληψη και μνήμη (στην ορθογραφία), τον προσανατολισμό των γραμμάτων (Vigarelo, 1978), τις ασκήσεις αναπνοής και χαλάρωσης κ.λπ.

4. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Οι ψυχοκινητικές δραστηριότητες είναι ένας τομέας που αναφέρεται στα αναλυτικά προγράμματα των νηπιαγωγείων όλων των χωρών. Ο ρόλος, όμως, που διαδραματίζουν στην εξέλιξη του παιδιού πολύ συχνά ξεχνιέται ή παραβλέπεται προς χάριν άλλων γνωστικών αντικειμένων. Η παρούσα έρευνα στόχευε, από τη μία μεριά –μέσα από ένα πείραμα να παρουσιάσει τους λόγους για τους οποίους οι ψυχοκινητικές δραστηριότητες πρέπει να εφαρμόζονται στο καθημερινό πρόγραμμα ενός νηπιαγωγείου. Από την άλλη μεριά, επιδίωξε να οργανώσει με έναν πιο αποτελεσματικό τρόπο την εφαρμογή τους στο νηπιαγωγείο, βασίζοντάς την σε επιστημονικά δεδομένα.

Η μέθοδος διδασκαλίας της σωματικής έκφρασης το νηπιαγωγείο στηρίζεται «στην ενεργητική και βιωματική μάθηση, και στην απόκτηση βασικών δεξιοτήτων» (Υ.Α. Γ2/5051, Φ.Ε.Κ. 1376/18.10.01 τβ'), στην προσχολική ηλικία. Το πείραμα που εφαρμόστηκε είχε ως στόχο να μελετήσει ένα διαφορετικό τρόπο προσέγγισης των τριών γνωστικών αντι-

κειμένων (γραφική, ανάγνωση και προφορικός λόγος) μέσα από την ελεύθερη κίνηση του σώματος και μέσα από τη βίωση αυτής της κίνησης από τα παιδιά. Σε καμία περίπτωση δεν υποστηρίζει ότι είναι και ο μοναδικός τρόπος εξοικείωσης των παιδιών με τα γνωστικά αντικείμενα και δεν επιδιώκει να έρθει σε αντιπαράθεση με άλλες θεωρίες. Συνεπώς, η σωματική έκφραση μπορεί να θεωρηθεί ως ένας παράγοντας, ανάμεσα σε άλλους, που συμβάλλει και διευκολύνει τη διαδικασία μάθησης των νηπίων.

Το γεγονός ότι τα παιδιά των δύο πειραματικών ομάδων, σε δύο διαφορετικές χώρες, σε δύο διαφορετικούς χρόνους και σε δύο εκπαιδευτικά συστήματα, απέκτησαν σε μεγάλο βαθμό τις δεξιότητες που πρέπει να έχει ένα άτομο στην αρχή του ξεκινήματός του, επιβεβαιώνει τη συμβολή των ψυχοκινητικών δραστηριοτήτων στη γνωστική εξέλιξη των παιδιών. Μέσα από τη συνεργατική μάθηση που ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων και την ενεργό εμπλοκή των παιδιών, προσπαθήσαμε να ενισχύσουμε τις μαθήσεις των παιδιών, την αυτονομία τους και την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, προκειμένου να τα βοηθήσουμε στη δύσκολη μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Είχαμε πάντα στο νου μας ότι η μελλοντική αποτελεσματική μάθηση εξαρτάται κατά πολύ από τις ικανότητες που αποκτάει ένα παιδί στην προσχολική ηλικία.

Τα αποτελέσματα των παιδιών των δύο πειραματικών ομάδων στις

δοκιμασίες ήταν αρκετά υψηλά και επέδειξαν, σε αρκετούς τομείς της ζωής τους (πέρα από το γνωστικό τμήμα, στον κοινωνικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα), αυξημένες ικανότητες. Το γεγονός αυτό θα πρέπει να μας προβληματίσει ιδιαίτερα για το σημαντικό ρόλο που παίζει η διδασκαλία της σωματικής έκφρασης σε αυτήν τη φάση της μαθησιακής πορείας του παιδιού.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Berges, J. (1978) *Teste d'imitation de gestes*, coll. «Etudes neuro-psychologiques de l' enfant», Paris: Masson.
- Bernard, M. (1976) *Le corps*, coll. «Corps et culture», Paris: J.-P. Delarge.
- Bertrand, M. & Dumont, M. (1977) *L'expression corporelle à l'école*, coll. «Psycho-pédagogie du sport», Paris: Vrin.
- Bossu, H. & Chalaguier, C. (1974) *L'expression corporelle méthode et pratique*, coll. «Eduquer aujourd'hui», Centurion.
- Campbell, D.T. & Stanley, J.C. (1963) «Experimental and quasi-experimental designs for research on teaching», στο N.L. Cage (ed.) *Handbook of Research on Teaching*, Chicago: Rand McNally.
- Circulaire no 90-039 du 15 février 1990 (B.O. no 9, 1 mars 1990).
- Delacroix, M., Guesdon, J., Guigni, A. & Napias, F. (1977) *Expression corporelle*, coll. «L'enfant et l'activité physique et sportive», Paris: Colin.

- Dennison, P. (1989) *Kinésiologie pour les enfants*, coll. «Chrysalide», Barret le bas: Le souffle d'or.
- Dida, R. (1975) *Le phénomène du transfert dans l'apprentissage de la lecture*, Thèse du 3ème cycle, Strasbourg: Université Louis-Pasteur.
- During, B. (1981) *La crise des pédagogies corporelles*, coll. «Enjeu», Paris: Scarabée, Cemea.
- Fromont, M. F. (1978) *L'enfant mimeur*, Paris: Epi.
- Le Boulch, J. (1984) *Le développement psychomoteur de la naissance à 6 ans*, coll. «L'éducation par le mouvement», Paris: ESF.
- Ministère De L'Éducation Nationale, Direction de l'évaluation et de la prospective, Direction des écoles, Aide à l'évaluation des élèves, *Cycles des apprentissages fondamentaux*.
- Riga, V. (1995) *Expression corporelle, facteur d'apprentissage?*, DEA, Strasbourg: USHS.
- Riga, V. (1995) *Expression corporelle, facteur d'apprentissage ?*, Thèse de Doctorat, Strasbourg: USHS.
- Salzer, J. (1981) *L'expression corporelle un enseignement de la communication*, coll. «L'éducateur». Paris: PUF.
- Santucci, H. (1964) *Epreuve graphique d'organisation perceptive*, coll. «Manuel pour l'examen psychologique de l'enfant», fasc. 6, 2e ed., Suisse et France: Delachaux et Niestle.
- Stambak, M. (1964) *Trois épreuves de rythme*, coll. «Manuel pour l'examen psychologique de l'en-

fant», fasc. 3, 2e ed., Suisse et France: Delachaux et Niestle.
Vigarelo, G. (1978) *Le corps redressé*, coll. «Corps et culture», Paris: J.-P. Delarge.

Ελληνόγλωσση
Cohen, L. & Manion, L. (2000) *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
Υπουργική Απόφαση Γ2/5051, Φ.Ε.Κ. 1376/18.10.01 τβ'.

Abstract

This paper concerns the presentation of the results of an empirical study conducted over four years in France and continued for one more year in Greece. The study was based on the hypothesis that teaching body expression to pre-schoolers contributes to the cognitive learning process and to the child's mental development. It contributes to the development of abilities appropriate for learning. Body expression was taught to five-year olds for one year. The development of these children was the object of observation and research for the three following years. It was noted that their achievement in primary school in the three subjects that were measured (written and oral expression and reading) was exceptionally high compared to the other children in the primary school. These results were compared to those of children in Greek schools.

Περίληψη

Το άρθρο αυτό παρουσιάζει τα αποτελέσματα μιας εμπειρικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε για τέσσερα χρόνια στη Γαλλία και συνεχίστηκε για έναν ακόμα χρόνο στην Ελλάδα. Η έρευνα στηρίχθηκε στην υπόθεση ότι η διδασκαλία της σωματικής έκφρασης στην προσχολική ηλικία συμβάλλει ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία και τη νοητική εξέλιξη του παιδιού. Βοηθάει στην ανάπτυξη ικανοτήτων που υποστηρίζουν τη μάθηση. Το μάθημα της σωματικής έκφρασης διδάχτηκε σε παιδιά ηλικίας πέντε ετών επί ένα χρόνο. Η εξέλιξη αυτών των παιδιών αποτέλεσε αντικείμενο παρατήρησης και έρευνας για τα επόμενα τρία χρόνια. Μετρήθηκε η επίδοσή τους στο δημοτικό σχολείο σε τρία γνωστικά αντικείμενα (την ανάγνωση, το γραπτό και προφορικό λόγο) και τα αποτελέσματά τους ήταν ιδιαίτερα υψηλά σε σχέση με τα άλλα παιδιά του δημοτικού σχολείου. Τα αποτελέσματα αυτά συγκρίθηκαν με τα δεδομένα μιας αντίστοιχης έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα.

Λέξεις-κλειδιά: Ψυχοκινητικές δραστηριότητες, σωματική έκφραση, σχολική μάθηση, διαδικασία μάθησης, μεταβίβαση μάθησης.

Διεύθυνση Επικοινωνίας
Βασιλική Ρήγα
Φορμίωνος 29
16121 Αθήνα
τηλ./Φαξ: 210-7220180
email: vassir@hotmail.com